

שיעורי תורה רשק

היכלי תורה

יום וערש"ק ויקהל פקודי כב אדר תשע"ב ♦ דף היומי בבלי: תמורה ל ירושלמי: שקלים לא

ולכל בני ישראל היה אור במושבותם' הגדה של פסח אור החיים המבואר

אם חז"ל דרשו את הכתוב לילה כיום יאיר על ליל הסדר, הרי שהשנה עם הופעת 'הגדת אור החיים המבואר' שבהוצאת 'עוז והדר', הכוללת ליקוט ייחודי על ההגדה ממשנתו של האור החיים הקדוש בשילוב מדורי ביאור והרחבה, וכל ההלכות הנחוצות ללילה קדוש ונשגב זה, מתקבלת משמעות נוספת לאור הזרח בלילה קדוש זה.

'הגדת אור החיים המבואר' הינה חוליה נוספת של 'יצירת הפאר' אור החיים המבואר' על התורה. ההגדה, כלולה בהדרתה ומשובחת באוצרות ליקוטים, ממשנתו של רבינו הפזורה בין כל ספריו הק'. אסופה של מנבחר הקטעים העוסקים בסדר ההגדה וענייני ליל הסדר, דבר דבור על אופנו. עם שלל מעלות נפלאות. נוסח ההגדה וכל פיוטי הקודש - כולל הניקוד והפיסוק, הוגהו ביסודיות ובדקדוק רב, ונסדרו מחדש. נוספו בהגדה הוספות רבות ונחוצות, כל הפיוטים או קטעי תפילה, שנהגו בקהילות ישראל השונות לאומרים בליל הפסח או בימי החג, הובאו בהגדה, למען תהא שווה לכל נפש ולכל דורש.

פסקי הלכה רבים הנוגעים לליל הסדר ולהכנות הקודמים לו, מצורפים להגדה זו ומשולבים בה לכל אורכה. פסקי ההלכה מבוססים על פסקי השולחן ערוך הרב והמשנה ברורה בתוספת מנהגים שונים.

לצד ההגדה המפוארת מופיע מדור 'ליקוטי אור החיים' שבו נאספו דבריו הקדושים על 'הגדה של פסח' או ענייניה, על 'ציאת מצרים', קריעת ים סוף ושירת הים, שנלקטו בחיפוש מדוקדק בין כל ספרי רבינו, בכל מקצועות התורה. בליקוט זה ימצאו הלומדים אוצרות גנוזים מתורתו, שלא היו בהישג יד הלומדים והמעיינים בליל הסדר ובימי החג, עקב היותם פזורים בין ספריו, וזה עתה נקבצו לראשונה ובאו כל אלו, לעטר את 'הגדה של פסח' בתפארת אמרותיו של רבינו ולהאירה באור החיים.

סובב לליקוטי רבינו מובאים החיבורים 'מאורי אור' ו'ליקוטי מאורי החיים' אותם חיבר הרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א ראש בית המדרש היכלי תורה בבית שמש. ביאור 'מאורי אור' נועד בעיקרו להאיר עיני הלומד עד כמה דברי רבינו מדויקים המה להפליא ממש, ולהטעים אמרותיו בפיות כולם. בכל מקום בו עלול הלומד שלא להשית לבו לחידוש שבדברי רבינו, הודגש החידוש להסב לב הלומד. כמו כן במקומות שרבינו מפרש בדרך מסוימת שלא כדברי מפרשים אחרים, והדבר אינו מורגש דיו, צוינו הדברים במסגרת זו.

בליקוט 'מאורי החיים' קובצו מקורות רבים מדברי חז"ל ומרבותינו הקדמונים, והובאו בהרחבה כשולחן ערוך ומושלם לפני הלומדים. גם נוספו בו מקורות רבים אשר יהוו כלי עזר בהבנת דברי רבינו. אף הובא מה שכתב רבינו באותו ענין במקומות אחרים, וכידוע כי דבריו של רבינו עשירים במקומם ועשירים במקומות אחרים, והצגת הדברים בשלמותם בפני הלומד תועיל ללמדם כראוי ולהבין את הדברים לעומקם.

בסוף ההגדה המפוארת הובאה מגילת שיר השירים עם תרגום ופירוש רש"י ועליהם נוסף חיבורו של רבינו 'ראשון לציון' כשהוא מבואר וערוך ביופי והדר. מתחת לפירוש 'ראשון לציון' הובא לראשונה ביאור מקיף לדברי רבינו, וכמעשהו באור החיים המבואר, כך מעשהו בראשון לציון שהביאור נערך ביד אמן להוליך את הלומדים בשבילי פירושו של רבינו, להטעימו מזיו תורתו. מעבר לביאור נוספו בו ליקוטים רבים מדברי רבינו שיש בהם כדי להעשיר את הלומד ולהעמיק לרבים נוספים בעומק דברי רבינו.

אין ספק כי הנוטל לידו לקראת הלילה הקדוש 'ליל הסדר' הגדה מפוארת זו, יזכה להבין ולהשכיל עומקם של דברים, וירחיב אופקים בתורת היום, סודותיה וענייניה, ולקיים את סדר פסח כהלכתו.

נושאי הדף בעלון

כשהאיסור נוצר בתוך התערובת גם דבר חשוב בטל.....תמורה ל

שמן שהוקצה לנרות חנוכה והתרבה בדרך נס.....תמורה לא

שריפת מת ישראל וקבורת אפרו.....תמורה לב

חלה משולחן של צדיק מה יעשה בה קודם הפסח.....תמורה לג

בהמה שנרבעה האם מותרת באכילה.....תמורה לד

חיוב הצלת חברו מאיסור כרת.....כריתות ב

רפואה מונעת

באיסור.....כריתות ג

כפתור ופרח.....עמוד 5

כשהאיסור נוצר בתוך התערובת גם דבר חשוב בטל

כתב הרמ"א (יו"ד סי' קב ס"ד), כל איסור שלא היה ניכר קודם שנתערב מתבטל אף על פי שהוא דבר שיש לו מתירים. כיוצא בזה כתב בשו"ע (או"ח סי' שכ"ב) שענבים שיצאו מהם יין מעצמם אסורים, אבל אם יש הענבים נמצאים בתוך גיגית של יין, אף על פי שהענבים מתבקעים בשבת בגיגית מותר לשתותו בשבת, שכל היין היוצא מהענבים מתבטל ביין שבגיגית. וכתב במשנה ברורה (ס"ק יד), אף שהיין של מתירים לאחר השבת, ודבר שיש לו מתירים אפילו באלף לא בטיל, כיון שהאיסור לא ניכר ומיד נתערב בטל.

ובאיסור והיתר הארוך (שער ז' דין ג, הביאו בפרי מגדים יו"ד משב"ז סי' סט ס"ק לה, סי' קא שפ"ד סק"ה) הוסיף, שגם חתיכה הראויה להתכבד שלא נמלחה ונתבשלה עם עוד חתיכות כמותה, בטלה ברוב וכולם מותרים באכילה, ואף שחתיכה הראויה להתכבד אינו בטלה ברוב, מכל מקום כיון שקודם שנתערבה היתה מותרת באכילה שדם שלא פירש מותר באכילה בלא מליחה, ונאסרה רק על ידי הבישול, ואז החתיכה כבר אינה ניכרת, הרי זה כאילו באה לעולם על ידי תערובת ובטלה ברוב.

והנה שנינו בסוגייתנו, שני שותפים שחלקו אחד נטל עשרה טלאים ואחד נטל תשעה טלאים וכלב, כל העשרה הטלאים דינם כמחיר כלב ואסורים. ומקשה הגמרא, שלשיטה שיש ברירה [ע"פ תוספות (ד"ה ואידך)] למה לא יברור טלה אחד ויאמר שהוא כנגד הכלב, ושאר התשעה יהיו מותרים להקרבה למזבח. ומתרתת הגמרא, שמדובר באופן שהכלב שוה קצת יותר מטלה אחד, ובכל טלה מעורב קצת ממחיר כלב, וכן כתב הרמב"ם (איסורי מזבח פ"ד הי"ז). והקשה בים של שלמה (ב"ק פ"ה סי' לב), לפי מה שהוכיח שם שבדאורייתא אין ברירה ושכך פסק הרמב"ם בכמה מקומות, איך יכול להוציא טלה כנגד הכלב. ותירץ רעק"א (דרוש וחידוש, ליקוטים תמורה) שכיון שמדאורייתא הרי הטלה הזה בטל ברוב, ורק מדרבנן בעלי חיים חשובים ואינם בטלים, ובאיסור דרבנן אמרינן שיש ברירה. אך הקשה, שלשיטת האיסור והיתר הסובר שדבר חשוב שהאיסור נוצר בתערובת מתבטל ברוב, למה הטלה אסור, כיון שהאיסור נוצר בתערובת ולא היה ניכר קודם התערובת הרי גם דבר חשוב מתבטל. וכתב שיתכן שלכן לא הביא הרמ"א דעה זו, כי היא נסתר מסוגייתנו [ראה להלן מה שתירץ בזה המהר"ם שיק].

ובמהר"ם מבריסק (ח"א סי' צה) תירץ על פי דברי המקנה (קידושין סד: ד"ה למימרא), שכל מה שאיסור בטל ברוב היינו כאשר ההיתר היה ניכר קודם שהאיסור נתערב בו, אבל אם ההיתר לא היה ניכר קודם אינו מבטל את האיסור ברוב. ולפי זה בסוגייתנו ההיתר לא היה ניכר, ועל כל טלה היה יכול לחול מחיר כלב, ולכן אין הטלה שחל עליו מחיר כלב בטל ברוב, וכענין זה תירץ בבית אפרים (יו"ד סי' ע).

שמן שהוקצה לנרות חנוכה והתרבה בדרך נס

החיד"א במחזיק ברכה (או"ח סי' תרע"ג) הביא שדן אחד מחכמי הדור, בדין מי שהקצה שמן לנר חנוכה שדינו שאסור ליהנות ממנו אלא עושה לו מדורה ושורפו, אלא ששרתה ברכה בשמן והרגיש בעל הבית בברכה ומילא מהשמן בכלים מכלים שונים, כאשר היה לעולמים ובאזנינו שמענו ואבותינו ספרו לנו כזאת, ודן בארוכה אם אומרים שכיון שריבוי השמן בא בסיבת מקצת השמן שהיה בתחילה ואם כן דינו כמותו, וכמו שמקצת השמן היה עומד לשריפה מדין שיירי מצוה כך צריך לשרוף גם את כל השמן, או שמא אין האיסור מתפשט על כל השמן.

ובשו"ת אדמת קדש (ח"ב חו"מ סי' ג) דן, במעשה שהיה בראובן ושמעון שהיו שותפים במעות וקנו הרבה שמן זית כיון שהיה בזול, והניחו את השמן במרתפו של ראובן, ויהי היום נכנסה אשת ראובן למרתף וראתה כד אחד מהשותפות שהוא מפעפע ויוצא בדפנות הכלי, והרגישה בדבר שמעשה נס הוא, והביאה כדים ריקים ומילאה אותם עד שלא נמצא איתה עוד כלי ויעמוד השמן, ושאל ראובן אם יש לשמעון חלק בשמן שנוסף על ידי נס. והשיב באדמת קדש, שבדורות הראשונים היה מעשה כזה באדם בשם ר"א בוג"י, ואשתו שהרגישה בנס לא סיפרה אותו לבעלה וסיפקה מאותו שמן לצרכי ביתה י"ד שנים. והאריך לדון באדמת קדש למי שייך השמן. ומעשה זה הביא גם החיד"א (שם), וכתב שזוכר שבילדותו נשאלה שאלה דומה בבית המדרש בירושלים בדבר שותפים בחבית של שמן שהיתה החבית מונחת בביתו של אחד מהם, ושרתה בחבית זו אותה ברכה עד שהוציאו ממנה הרבה יותר ממה שהיה בה, ודנו חכמי ירושלים אם השמן שנתרבה שייך לשני השותפים בשוה או רק לאותו שותף שהשמן היה בביתו. וכתב, שכמדומה שהסכימו חכמי ירושלים שיחלקו בכל השמן, כיון שמכח שותפות שניהם הוא בא, שאם לא היה נשאר מהשמן של שניהם לא היתה שורה בו הברכה לפי שאינה שורה בכלי ריקן, וכל הברכה באה מכח שני השותפים.

ועל פי זה דן החיד"א, אם יש לומר כמו כן לענין איסור, שכיון שהשמן התרבה מכח שמן של איסור שהוקצה למצוותו, הרי הוא כמוהו מדין גידולי הקדש. אך לענין גידולי הקדש פסק הרמב"ם (מעילה פ"ה הי"א) כד"ן המשנה (תרומות פ"ט מ"ד) שהזורע פירות הקדש גידוליו חולין, ואף על פי שהמקדיש שדה להקדש, כל גידוליה אסורים לדעת רבי יוסי (מעילה יג). שההלכה כמותו [כדפסק הרמב"ם (שם פ"ה הי"ז)], היינו כמו שביאר בכהונת עולם (ח"א סי' ריו), משום ששדה עיקר הקדישה הוא שפירותיה יהיו קדושים, ולכן גידוליה בכלל ההקדש, אבל הזורע פירות הקדש שלא לכך היה עיקר ההקדש, אין הגידולים קדושים. ולפי ביאור זה נמצא ששמן שהתברך ולא הוקדש מתחילה לשם כך שיתקדש מה שיתברך ממנו, הרי זה כגידולי הקדש של זרעים שאינם קדושים, ולא כקרקע.

אך כתב החיד"א, שיש להתיישב בדין גידולי הקדש שבולדות קדשים. והיינו שהדברים תלויים במחלוקת רש"י ותוספות בסוגייתנו, שלדעת התוספות (ד"ה ואפילו) שקדושת הולדות אינה מדין גידולי הקדש, יש לומר שגידולי הקדש אינם קדושים כשאין ההקדש נעשה מתחילה לשם הגידולים. אבל לדעת רש"י (ד"ה גידולין) שהטעם שהולדות קדושים הוא מדין גידולי הקדש, מוכח שגידולי הקדש קדושים גם כשלא היה ההקדש מתחילה לכך, ואם כן אף בשמן של מצוה שהתברך יתכן שתהיה קדושה ויהיה אסור ליהנות מכולו.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

שריפת מת ישראל וקבורת אפרו

בבית יצחק (יו"ד ח"ב סי' קנה) נשאל מחכם אחד באיטליה, שבעיר מגורו נוסדה חבורה לשרוף גוית המתים, ולאחר מכן מניחין האפר בכלי למען יהיה מזכרת לבניהם אחריהם אם יש בזה איסור. והשיב שאם מניחין את האפר בכלי ואין קוברין אותו, עובר בעשה של 'קבור תקברנו' (דברים כא כג) ובלא תעשה של 'לא תלין' (שם), כמבואר בסנהדרין (מו:). ולפי מה שכתב הרמב"ן בתורת האדם (שער הסוף ענין הקבורה) שאינו מקיים מצות קבורה רק בקובר בקרקע, אם כן כשנותן את האפר בכלי לא קיים מצות קבורה ועובר בעשה ולא תעשה.

אכן גם אם יקבור את האפר בקרקע אסור לשרוף את המתים, כמבואר בסוגייתנו שכל הנקברים לא ישרופו, ומת הוא מן הנקברים כמבואר ברש"י (ד"ה דם), ואם כן אסור לשורפו גם אם יקברוהו אחר כך, ואף שכתב המג"א (סי' תמה סק"א) שלא אסור הרמב"ם לשרוף הנקברים אלא כשרוצה ליהנות מעפרם, בחק יעקב (שם סק"א) חלק עליו וסובר שלעולם אסור לשורפם. ואף שמצאנו בשאול שאנשי יבש גלעד שרפו את בשרו וקברו עצמותיו (שמואל א' לא יב-ג), וכתב הרד"ק שהואיל ובשרו העלה רמה שרפו בשרו מפני כבוד המת, אכן פירש שם התרגום יונתן ששרפו את מטתו ואת כליו כדרך ששורפין על המלכים (עיי' ע"ז יא.), ורבינו ישע"י כתב שבשמים שרפו עליו אבל בשרו לא נשרף. וסיים, שבמצות קבורה מצינו שהתעסקו בזה כבר האבות הקדושים ומי לנו גדול ממושה רבינו אשר הקב"ה בכבודו ובעצמו נתעסק בקבורתו, וכל הקובר את מתו מאמין בתחיית המתים, והשורפו הרי הוא ככופר בתחיית המתים.

ובאחיעזר (ח"ג סי' עב) כתב, לדעתי הדבר פשוט שאסור לשרוף את המת, שמבטל על ידי זה מצות קבורה של 'קבור תקברנו' שהוא מצות עשה מן התורה, כמו שכתב הרמב"ם (סנהדרין פט"ו ה"ח), ועל ידי שריפה הוא מבטל מצות קבורה, שהרי בודאי אינו מקיים בשריפה מצות קבורה, שקבורת המת אינה מדין איסורי הנאה שצריך ביעור, שמצד איסור הנאה די בגניזה בכל אופן שלא יבוא לידי תקלה, ואין צריך קבורה בקרקע ממש, ומכיון שבמת הוא מצות עשה לקברו, על ידי שריפה מבטל בידים מצות קבורה, ובודאי שאסור לשרוף את המת מדין תורה, כיון שמן התורה יש בו מצות קבורה.

ועל מה שכתב בבית יצחק שאם מניח את האפר בכלי הרי הוא עובר בעשה של 'קבור תקברנו' ובלאו של 'לא תלין' כי לא קיים מצות קבורה כל זמן שאינו קובר בקרקע, הסתפק בזה באחיעזר אם יש חיוב קבורה על אפר המת, כיון שאין זה המת, ובפרט למה שכתב במשנה למלך (אבל פ"ד הכ"א) שעל כזית מן המת אין חיוב קבורה, וכיון שלא נשאר מן המת רק אפרו, אפילו לשיטה שאפרו מטמא מכל מקום, כיון שאין זה גוף המת מנין שמחויב בקבורתו מן התורה ושיעבור על זה בלא תלין. ומ"מ אם אירע שנשרף המת בודאי ראוי לקבור את האפר בקרקע, וגם מצד שהוא אסור בהנאה משום תקלה, אבל אין לקבור בבית קברות של ישראל את השורפים לכתחילה, משום שראוי לגדור גדר ולמחות ביד אלה המתנהגים בשריפת מתים למונעם מזה ולבלי לקוברם בבית הקברות של ישראל, שלא יתפשט הדבר אצל אחינו בני ישראל, שזהו באמת עקירה במצות קבורה וביסודות המקובלים אצלנו. וסיים, שבמדינתנו עוד לא פשתה הנגע הזה, והעירוני שכבר יצאה לאור בשנת תרס"ח מחברת חיי עולם מהרב של אלטונא קובץ תשובות מגדולי הדור בכל תפוצות ישראל, האוסרים לקבור את האפר בבית הקברות של ישראל.

חלה משולחן של צדיק מה יעשה בה קודם הפסח

במשנתנו מבואר שחמץ בפסח הוא מן הנשרפים, ודנו הפוסקים על פי זה אם אפרו של החמץ מותר בהנאה, ואם יש הבדל בדבר בין חמץ שנשרף בפסח לחמץ שנשרף בערב פסח, וכמו שיבואר.

כתב הטור (או"ח סי' תמה), שדין ההנאה מחמץ שנשרף תלוי במחלוקת רבי יהודה וחכמים המובאת בסוגייתנו, לרבי יהודה שסובר שאין ביעור חמץ אלא שריפה (פסחים כא.) וכדעתו סתם התנא במשנתנו, הרי הוא בכלל כל הנשרפים שאפרן מותר, וכמבואר בסוגייתנו. והטעם כמו שכתבו התוספות (ד"ה הנשרפין), כיון שנעשית מצותן בשריפה וכל שנעשית מצותו הרי הוא מותר בהנאה, וכיון שמצות ביעור החמץ לדעתו היא בשריפה דווקא, אם שרף קיים מצותו והרי הוא מותר בהנאה. אבל לחכמים (פסחים שם) שביעורו בכל דבר, אין מצותו בשריפה והרי הוא כנקברים שאפרן אסור. אבל אם נשרף קודם זמן ביעורו עד שנפסל מאכילת כלב הרי הוא מותר בהנאה אפילו בפסח, כמבואר במשנה ברורה (סי' תמב ס"ק מג), והטעם משום שלא חלה עליו חובת ביעור כיון שנפסל מאכילה.

וביאר בחידושי רבינו חיים הלוי (חמץ ומצה פ"א ה"ג), שאף על פי שגם לחכמים מתקיימת מצות הביעור בשריפה כשם שהיא מתקיימת בכל דבר, מכל מקום אין מצות ההשבתה בשריפה לרבי יהודה דומה למצות ההשבתה בשריפה לחכמים, שלחכמים שמצות 'תשביתו' מתקיימת גם בשאר השבתות, עיקר המצוה היא שלא יהיה ברשותו חמץ, משא"כ אם מצותו בשריפה, המצוה היא בחפצא של החמץ, וחל בו דין שריפה. וההיתר בדבר שנעשית מצותו הוא דווקא כשנעשית מצותו בחפצא, שאז נותר החפץ, ולא כשהבעלים קיימו מצוה המוטלת עליהם. ולכן רק לרבי יהודה שהשבתת החמץ היא בשריפה דווקא מותר האפר בהנאה.

והשו"ע (או"ח סי' תמה ס"א) פסק כחכמים שהשבתת החמץ היא בכל דבר, והרמ"א כתב שהמנהג לשרפו דווקא כדי לחשוש לדעת הפוסקים כרבי יהודה, ולכן פסק השו"ע (שם ס"ב) שהפחמים והאפר של החמץ אסורים בהנאה, וכתב בפרי מגדים (משב"ז סק"ב), שהוא מכיון שאנו פוסקים הלכה כחכמים שלדעתם לא נעשית בהם מצותם כשנשרפו, ולא שהוא ספק אם הלכה כרבי יהודה או כרבנן ולכן הולכים בזה לחומרא.

והנה כתב בהגדת אגודת אזוב (עמ' כה אות ט), שמי שיש לו חלה אחת מ"ב חלות של שולחן קודש מצדיק אחד, וחס עליה לשורפה כיון שמחזיקה לסגולה, בשו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' קיב) כתב שאסור למכרה לנכרי במכירת חמץ כדי לחזור ולקנותה ממנו, כיון שחשוב 'רוצה בקיומו' של החמץ [ראה משנה ברורה (סי' תנ ס"ק כד)], אלא אדרבה מצוה גדולה לשורפו, שכיון שנעשתה בו מצוה אחת אצל הצדיק, יעשה בה מצוה אחרת וישרפנה בשריפת חמץ. והמצוה בשריפה היא לדעת רבי יהודה שביעור חמץ הוא בשריפה דווקא, והמצוה מתקיימת בחפצא של החמץ וכמו שנתבאר.

והרה"צ מהרש"א מראצפערט סיפר בשם אביו הדברי חיים מצאנז שבאה לפניו שאלה כזו, וציוה גם כן לשרוף את החלה קודם זמן איסורו, ואת האפר יטמין למשמרת, ובאופן זה ששורפים את החמץ קודם זמן ביעורו הרי אינו נאסר בהנאה, וכמו שנתבאר.

בהמה שנרבעה האם מותרת באכילה

כתב הב"ח (שו"ת, סי' קיא) שמשמע בסוגייתנו שבהמה שנרבעה בזמן הזה מותרת, ששינינו במשנה כל האסורין לגבי המזבח כמו הרובע והנרבע מותרים באכילה להדיוט, ואף שנאמר בגמרא שאם יש שני עדים שנרבעה אסורה באכילה להדיוט, היינו בזמן שהסנהדרין היה נוהג שהבהמה נהרגת על פי שני עדים, אבל בזמן הזה שאי אפשר לגמור דינו, מותר לשחטו אפילו לכתחילה.

ומכל מקום סיים, שמשום 'הרחק מן הכיעור ומן הדומה' ראוי שלא לקיימה בחיים אלא ימכרנו לעובדי כוכבים ומזלות לאוכלו, והדמים מותרים בהנאה. וכן כתב בספר חסידים (סי' תכט) שלא יאכלנו ישראל, שמאחר שהנכרים אינם אוכלין אותה, איכא חילול השם אם יאכלנו ישראל, והיינו כשהוא מפורסם שרבעה העובד כוכבים ומזלות, אבל באינו מפורסם מותרת באכילה, אבל למאי שכתבתי למעלה אף באינו מפורסם ראוי שלא לאכלו.

ובט"ז (יו"ד סי' קג סק"א) כתב, שבהמה שנרבעה מותרת באכילה גם כשהיו שני עדים שראו אותה נרבעת, ואף שלכאורה מהתוספות בזבחים (עא. ד"ה ברובע) משמע שהיא אסורה באכילה, שהרי כתבו בשם רש"י שרובע ונרבע על פי עד אחד או על פי בעלים נאסר לגבוה ולא להדיוט, ובשני עדים נאסר אפילו להדיוט, וגם בסוגייתנו מבואר שאם העידו עליו שני עדים הוא פסול מאכילת להדיוט, אין זה ראייה, כי כוונתם כמו שפירש רש"י בסוגייתנו (ד"ה פוסלתו) שטעם האיסור הוא משום שהבהמה בסקילה, והיינו כשהעידו עליה שני עדים שנרבעה ונגמר דינו לסקילה אז אסור באכילה להדיוט.

וכן כתב בצמח צדק (הקדמון, סי' מו) שבזמן שהיה סנהדרין דנים, היה אסור לשחוט את הפרה שיש עליה עדים לכתחילה גם קודם שנגמר דינו, ואם שחטו היא מותרת לאכילה, אבל בזמן הזה שאין סנהדרין היא מותרת באכילה אף לכתחילה.

ובפתחי תשובה (יו"ד סי' קג סק"א) כתב בשם הבית יעקב (סי' קיח), שלכתחילה אסור לשוחטה כדי לאכול ממנה, רק ימכרנה לעובדי כוכבים, ובמקום שאין עובדי כוכבים אוכלים בהמה שנרבעת אסור למכור להם.

וכתב בספר לחם הפנים (יו"ד סי' כט בהג"ה) שלדבריו מובן דברי הגמרא בסנהדרין (טז): שלאדם הראשון נאסר כל בשר לאכילה, והיינו ע"פ מה שמבואר ביבמות (סג). שבא אדם על כל בהמה וחיה ולא נתקרה דעתו עד שבא על חוה, וכיון שבא על כל הבהמות והחיות נאסרו עליו באכילה, ולכן מבואר בסנהדרין (שם) שהיו מלאכי השרת צולין לו בשר, שדווקא בשר מן השמים היה מותר לו לאכול.

ובבאר יעקב (ברלין, שם עמ' מג) תמה עליו, שאם זה הטעם למה אסרה לו התורה גם את הזכרים, וגם איך הולידו הבהמות לאחר מכן, והלא בהמה שנרבעת נעקרת (ע"ז טו.), אלא על כרחך שהולידו קודם שנרבעו, ובודאי לא בא רק על בהמה אחת מכל מין, ולמה נאסר לאכול מהבהמות שלא נרבעו.

ובמחזיק ברכה (שם) הוסיף להקשות על הלחם הפנים, שמה שאמרו חז"ל שבא על כל בהמה לאו דווקא שבא ממש, וכמו שכתב המהרש"א (יבמות שם ד"ה זאת). ועוד, שאפילו שהדברים כפשטן כאשר חשבו קצת המפרשים, הדבר ברור שעדיין לא נאסר בביאת בהמה.

חיוב הצלת חברו מאיסור כרת

כתב החפץ חיים בספר חומת הדת (מאמרי חיזוק הדת מאמר ג בהגה"ה), שכשם שהרואה את חברו טובע בנהר או שמסתכן בשאר סכנות מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו, כמו שנאמר (ויקרא יט טז) 'לא תעמוד על דם רעך', [וכדילפינן בסנהדרין (עג.), וכדפסק הרמב"ם (רוצח ושמירת נפש פ"א הי"ד)], ואף חייב לשכור אחרים להצילו (סנהדרין שם, רמב"ם שם, שו"ע חו"מ סי' תכו ס"א).

וכן הרואה חולה שמרוב חלישות דעתו רוצה לאכול סם המוות שימות ממנו חייב למונעו ולהצילו, כמו כן גם כשאנו רואים אנשים שנשתכחה מהם תורת ה' ובאים על ידי כך לעבור איסורים שיש בהם חיוב כרת ועל ידי כך תכרת נפשם מארץ החיים, בודאי חייבים לזרום לשוב בתשובה כדי שלא יחול עליהם חרון אף ה' וימותו, והרי זה בכלל החיוב להציל אדם ממיתה, כי הקב"ה מאריך אף אבל לבסוף גובה את שלו.

וכשם שהרואה חברו טובע בנהר מחויבים לחפש אנשים שיודעים לשחות ולהצילו ואפילו בשכר, כך צריכים לחפש אחרי דרשנים גדולים להמשיך לבן של ישראל לאבינו שבשמים.

ומבואר, שמדין פיקוח נפש חייב להציל את חברו מעבירות שיש בהם חיוב כרת. ועל דרך זה כתב במנחת חינוך (מצוה רלט), וטעמו משום שאם על אבידת גופו הרי הוא מוזהר ב'לא תעמוד על דם רעך', על אחת כמה וכמה על אבידת גופו ונפשו. וכן מבואר בשו"ת מהרשד"ם (יו"ד סי' רד), שבן ישראל שברח להשתמד יש בזה משום 'לא תעמוד על דם רעך' להציל נפשו מיני שחת, ולכן מחויבים גם להוציא ממון לפדותו, כמו שמחויבים להוציא ממון להציל חברו הטובע בנהר.

והנה בבית יוסף (או"ח סי' שו ד"ה נשאל הרשב"א) הביא, שהרשב"א (שו"ת, ח"ו סי' רסז) נשאל בדבר אחד ששלחו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה מביתו על ידי ישראל משומד להוציאה מכלל ישראל, אם ישם לדרך פעמיו בשבת פן יפחידוה ותשתמד, ואם מותר ללכת לשם כך חוץ לשלשה פרסאות, שיש אומרים (ירושלמי עירובין פ"ג סוף ה"ד) שיציאה חוץ לתחום שלשה פרסאות היא איסור דאורייתא, ואם מותר להביא חותם מהמלכות, והנידון הוא אם ספק הצלה משמד דוחה את השבת כמו ספק פיקוח נפש.

והשיב שהדבר צריך תלמוד, ומכל מקום כך דעתי נוטה שאין דוחים את השבת על הצלה מהעבירות, לפי שאמרו (שבת ד.) שאין אומרים לאדם עמוד וחטא בשביל שיזכה חברך, ואפילו איסור קל לא התירו לו כדי להציל את חברו מאיסור חמור. אך התוספות (שבת שם ד"ה וכי) כתבו בתחילה כדברי הרשב"א, ואחר כך הוכיחו שאם החוטא לא פשע בכלום מותר לעשות איסור קל כדי שלא יעשה חברו איסור חמור.

ועל פי דבריהם פסק בשו"ע (שם סי' שו ס"ד) שמצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה, ויוצא אפילו חוץ לשלש פרסאות, ואם אינו חפץ לצאת כופים אותו על כך.

כריתות ג

רפואה מונעת באיסור

בגמרא מבואר שהרוצה לחבר חבר בדבורה ועקרב אסור, ואם באו אחריו מותר. ובסנהדרין (סה.) מבואר כעין סוגייתנו, שאסור לחבור חבר בדבורה ועקרב, ושם מבואר שאסור אפילו אם כוונתו בכך היא שלא יזיקו, אך אין מבואר שם שאם באו אחריו מותר. ורש"י (שם ד"ה אסור) כתב דין זה שהאיסור הוא רק כשאין רצים אחריו, שאין כאן משום פיקוח נפש. ומבואר שרש"י פירש ההיתר בבאים אחריו משום פיקוח נפש.

וכן פסק בשו"ע (יו"ד סי' קעט ס"ז) שמי שרודפים אחריו נחש ועקרב, מותר לחבר כדי שלא יזיקוהו. וכתבו הט"ז (סק"ד) והש"ך (סק"ט) הטעם, מפני שאין לך דבר העומד מפני פיקוח נפש. והוסיף הש"ך, שהרי אין חובר חבר מכלל עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ורק איסורים אלו אינם נדחים מפני פיקוח נפש. וכתב הט"ז, שמוכח כאן שגם אם פיקוח נפש תלוי בעשיית מעשה איסור בידים, שכשיעשה אותו יוכל להציל עצמו, מותר לו לעשות מעצמו איסור זה ולהציל עצמו. וכתב בבנין ציון (החדשות, סי' קסט) שבדברי הט"ז מיושבת קושיית התוספות בסוגייתנו (ד"ה ואי אתו) באיזה אופן הוא ההיתר כשבאו אחריו, אם יש סכנה ברדיפתם אחריו פשוט שמותר לפי שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, ואם אין סכנה קשה מאיזה טעם מותר, והרי חובר חבר עובר בלאו. ולדברי הט"ז יש לומר שאביי חידש חידוש זה שלמד הט"ז מכאן.

אך תמה הבנין ציון מהו החידוש שמצא הט"ז בדין זה, והרי משנה מפורשת היא (יומא פג.) שמי שאחוז בולמוס מאכילים אותו אפילו דברים טמאים עד שיאורו עיניו.

וכן מוכח ממה שאמרו (פסחים כה:) שמתרפאים בעצי ערלה. ותיריך, שכוונת הט"ז שממקומות אלו יש ללמוד רק למי שכבר הוא מצוי בתוך הסכנה, ואז ודאי מותר להציל עצמו בכל דבר, אך לא למדנו שגם מי שלא הסתכן עדיין אלא שמתירא שמא ישכנו העקרב ויבא לידי סכנה מותר לו גם כן לעשות איסור לצורך פיקוח נפש, וחידוש זה למדנו מסוגייתנו, ובזה מיושבת קושיית התוספות, שזהו החידוש בדברי אביי.

ומכל מקום למדנו מכאן שכשם שפיקוח נפש דוחה איסורי תורה כשכבר בא לידי פיקוח נפש, כך מותר לעבור איסורי תורה כדי שלא יבוא לידי פיקוח נפש. וכן כתב בחתם סופר (שו"ת, ח"ו סי' כג) לענין תענית ביום הכפורים לאנשים בריאים שאם יתענו עלולים לחלות במגפה, ועכשיו אינם חולים בשום חולי, וכתב שיאכלו לשיעורים כדי שלא יבוא לידי סכנת פיקוח נפש. והוכיח כן משו"ת דבר שמואל (סי' קז), שנשאל בדבר אשה בריאה מינקת שבנה היה מסוכן ונצרך לחלב אמו, ואם תתענה תחלש ולא יהיה לה להניק ויסתכן הולד, והתיר לה בפשיטות שלא להתענות אעפ"י שהיא עצמה בריאותה כדי להציל מספק פיקוח נפש של הולד.

וכל שכן שמותר לבריא לאכול מספק סכנת עצמו, אעפ"י שהוא כעת בריא אולם, אלא שהאוויר מעופש ויש לחשוש פן תדבקתו הרעה ח"ו. וביאר בשבת שבתון (עמ' שצד) שנידון הדבר שמואל והחתם סופר הוא אם מותר לעבור על איסורי תורה למען בריא שלא יחלה, וחידושו שאף על פי שכעת הוא בריא ולא חולה, מכל מקום מותר לעשות רפואה מונעת, וחידוש זה אינו מפורש ביומא (שם).

כפתול

גבי ביצה אימת גדלה לכי מסרחא וכי אסרחא עפרא בעלמא היא

ושמעתי מפה קדוש הרב המגיד בחג שבועות שאמר דרוש גדול ואמר על הפסוק (איוב לב ח) 'ונשמת שדי תבינם', רצה לומר שנקרא שדי שאמר לעולמו די, רצה לומר שענין העולם היה משתלשל מרוחניות לחומריות, והכל כדי שישוב ע"י האדם הצדיק במחשבתו הטהורה להיות תענוג גדול, כי שמועה טובה מארץ מרחק ותענוג גדול יש לאדם כשמוצא מטמון באשפה, כך יש להש"י תענוג שמחומריות גדול יזדככו בני אדם לשוב כבראשונה, ורצה העולם להתפשט יותר היינו שיהיה חומריות יותר כדי שיהיה להש"י תענוג יותר, ואמר הש"י לעולמו די, מפני שהבין שלא יהיה באפשרי אם ח"ו יהיה יותר חומרי לא יהיה באפשרי לשוב עוד האדם לדביקות, ובלעדי זה למה לו העולם, כי העולם לא נברא אלא לצוות רצה לומר לדביקות הבורא, וזהו ונשמת שדי רצה לומר הנשמה הבאה מהשי"ת שנקרא שדי ע"ש שאמר לעולמו די תבינם, רצה לומר דבר זה תודיע לנו בינה שנבין שלא נברא העולם בעבור החומריות, רק כדי לשוב לשורשו שאל"כ למה אמר די והבן זה.

ונמצא כל התורה ומעשים טובים תלוי בזה וזה תכליתן ותכלית כל הדברים להביא לאין, ועל זה אמר הר"ר בער ע"ה על מאמר הגמרא בענין אפרוח מביצת טריפה מותר, מאי טעמא כל כמה דלא מסרח לא גביל בעידנא דגביל עפרא בעלמא היא, ורצה לומר שאי אפשר בשום דבר בעולם שיבוא ממציות זה למציות אחר, אם לא שיבא לאין דהיינו המציאות דביני ביני, ואז הוא אין ואין אדם יכול לעמוד עליו כי הוא בא למדרגת אין כמקודם הבריאה, ואז נברא בריה חדשה כמו מביצה לאפרוח, אותו רגע שנגמר כליון הביצה קודם התחלת התהוות אפרוח הוא אין, והוא נקרא היולי בפלסופיא שאין אדם יכול לעמוד עליו כלל כי הוא כח קודם הבריאה ונקרא תהו, וכמו כן הזרע הצומח כמו חמשת מיני דגן ושאר זרעונים לא יתחילו לצמוח עד שנאבד אותו הזרע בארץ וכלה ממהותו כידוע כדי שיבא לאין שהוא מדריגה שקודם הבריאה, והוא נקרא חכמה רצה לומר מחשבה שאין לה התגלות. ואחר כך מזה נברא כי כולם בחכמה עשית, ומה שאמר בגמרא עפרא בעלמא, רצה לומר היולי נקרא עפר ע"ד הכל היה מן העפר שהוא ההיולי כנודע, ונקרא עפר מפני שהוא היולי לדברים החומריים, וזהו הכל היה מן העפר רצה לומר ההיולי והכל שב אל העפר דהיינו ההיולי, ונמצא שאם האדם רוצה שיהיה בריאה חדשה לא גשמי וחומרי להתאוות לחומריות רק להשי"ת, צריך לבוא במחשבתו בכל האפשר לו למדרגת יראה המביאה לידי ענוה לבוא למדת אין, ואז בריאה חדשה יבראנו השי"ת ויהיה כמעייין המתגבר וכנהר שאינו פוסק כמבואר, והבן כל זה.

(יושר דברי אמת, אות י"ב)

מאזנים את השמחה

את השמחה שלכם

לעולם לא ישכחו

מזכרות ייחודיות
מבית ממלכת התורה 'עוז והדר'

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66

להגדיל תורה ולהאדירה